

etiam dicam. Unde in illo casu de transmutatione inter duos panes, commutatio non fit, nisi ex uno composito accidentalis in aliud; quæ tota fieri posset per mutationem accidentium; ut, si Deus privaret aliquam substantiam omnibus suis accidentibus, mutaretur compositum accidentale, et substantia ipsa mutaret modum substandi accidentibus; et tamen ibi sine dubio nulla fieret mutatio substantialis; in praedicta autem transmutatione duarum substantiarum sub accidentibus, recta nihil aliud fit. Nam quod hæc transmutatio fiat mutando substantias, secundum presentiam, vel mutando accidentia, non excedit rationem accidentalis mutationis, unde non propterea erit mutatio substantialis. Addo, hoc etiam non posse applicari ad præsens mysterium, quia corpus Christi, ex via conversionis præcise, non participat illum modum substandi accidentibus, ut in præcedentibus tactum est, et dicemus iterum statim dubio 4.

13. *Responsio ad objectionem Scoti.* — Ad objectionem in favorem Scoti factam, respondeatur, duobus modis colligi posse ex veritate verborum formæ hujus sacramenti, fieri hanc conversionem substantialem. Primo, quia nulla alia ratione, etiam per potentiam Dei absolutam, possunt verba illa fieri vera, nisi intercedente vera, propriaque substantiali conversione, et hic sensus non est intentus a Concilio. Quis enim dicat, Concilium Tridentinum docuisse aut ad suam doctrinam tradendam supposuisse, quamcumque substantiarum commutationem esse veram conversionem substantialem? aut fieri non posse a Deo, nisi per ejusmodi conversionem? hoc enim totum pendet ex principiis metaphysicis, et philosophicis, et ad fidei doctrinam non est simpliciter necessarium. Secundo modo intelligendum est, ex veritate verborum collegisse Ecclesiam, hic fieri conversionem unius substantiae in aliam, quia a Spiritu Sancto et ab Apostolis, Patrumque traditione edocta intellexit Deum fecisse hoc mysterium (sicut cætera aliquo modo similia perficere solet) modo sibi maxime proprio et convenienti, ipsisque rebus, ac verborum significationi maxime accommodato; hic autem modus est, ut fiat per conversionem propriam ac substantialem, ut in sequentibus latius exponemus. Dices: ergo illatio, quam Concilium facit ex veritate verborum, non procedit simpliciter, sed ex aliqua suppositione, scilicet, quod hic Deus operetur modo maxime connaturali, et convenienti, et

quod hic modus, scilicet, per conversionem, talis sit. Respondeo, nullo modo posse illationem illam tenere, nisi aliquod principium supponatur in quo illa fundetur; ut in priori sensu supponebatur illud principium: Ubicumque fit commutatio substantiarum sub eisdem accidentibus, est vera conversio substantialis, vel illud: Verba formæ non poterant de absoluta potentia Dei verificari, nisi per veram conversionem; quia ergo non est verisimile, docuisse Concilium Ecclesiam fundasse doctrinam suam de conversione in solis his principiis metaphysicis, quæ valde infirma sunt et dubia, ideo nos dicimus, non fundari illam illationem in sola ratione physica, sed in traditione Ecclesiæ, quæ non solum naturali discursu, sed divinitus illustrata, intellexit, quia Christus in sensu proprio et vero dixit, Hoc est corpus suum, ideo illud dicendo, effecisse simul conversionem unius substantiae in aliam. An vero ita illud effecerit, quia erat simpliciter necessarium, et quia erat convenientius, vel connaturalius, de hoc Ecclesia nihil dixit, quia nihil ad fidem pertinebat, sed Theologorum disputationi reliquit. Alter ergo dici posset, Ecclesiam solum docuisse, hic fieri commutationem substantiarum, quæ omnino necessario sequitur ex veritate verborum; hancque vocasse conversionem, quia hæc vox in propria significacione quamcumque rerum commutationem significare potest. An vero ibi intercedat substantialis actio vel mutatio physica et propria, de hoc non oportet Concilium aliquid definivisse, quia ad fidem nihil referebat; et ita licet hanc commutationem vocaverit conversionem et transubstantiationem, nunquam tamen appellavit substantialem conversionem; et posset aliquis dicere, esse conversionem substantiarum, non substantialem, quia illa vox significat subjectum, hæc vero intrinsecam differentiam, et proprium ac formalem terminum conversionis, et hoc modo non loquimur de conversione substantiali. An vero cum hoc rigore et proprietate in hoc mysterio interveniat, hactenus dictum non est, dicetur autem inferius.

14. *In substantiali conversione terminus a quo et ad quem aliquam debent subire mutationem substantialem.* — Dicendum est ergo, ad veram conversionem substantialem requiri, ut ex parte utriusque termini fiat aliqua mutatio vel desitio, aut inceptio, aut denique nova dependentia substantialis, id est, ad ipsum esse substantialie aliquo modo termi-

nata. Hanc conclusionem colligo ex D. Thoma, tota hac quæst., ab art. 2; et Bonaventura in 4, d. 10, art. 1, quæst. 1, et ex aliis multis, quos referam statim dub. 4, et hujus rei probatio satis constat ex dictis contra alias sententias; neque est in hoc alia difficultas, nisi illa, quæ est in explicando, quomodo hæc conditio possit habere locum in hoc mysterio.

15. *Horum terminorum mutationes inter se aliqualiter connecti debent.* — Quarta principali conditio necessaria ad conversionem est, ut terminus a quo et ad quem, seu mutatio unius et alterius habeant inter se aliquam connexionem seu ordinem, ita ut una ex altera aliquo modo sequatur. In hoc etiam videntur omnes convenire. Et ratio est clara, quia, nisi sit habitudo inter res illas, inter quas dicitur esse conversio, non habebunt rationem termini a quo et ad quem. Illa autem habitudo debet in aliqua connexione fundari, alias solum quasi ex accidente contingere, ut quando unum desinit, alterum incipiat, quod non satis est ad rationem conversionis. Praeterea conversio dicit aliquid quodammodo compositum, ex mutatione utriusque extremi, ut dictum est; ergo oportet, ut illæ mutationes sint aliquo modo unite, quæ unio non potest intelligi, nisi ratione alicujus connexionis, aut habitudinis per se inter illas, alioquin solum essent veluti aggregatum quoddam per accidens duarum simplicium mutationum; ut si in eodem instante, in quo aer, v. gr., fit calidus, amittat lucem, non est conversio, licet sit aggregatio duarum mutationum, unius productivæ alicujus rei, et alterius destructivæ. Tandem tertio patet inductione, in omnibus conversionibus naturalibus; agens enim naturale non convertit unum in aliud, nisi ex presupposito subjecto, in quod inducit formam, et expellit aliam, quæ expulsio, atque adeo conversio non est, nisi quia ex natura rei sequitur ex tali actione. Et idem videtur licet in conversionibus supernaturalibus, ut aquæ in vinum, et mulieris in statuam salis, et similibus, quæ formales sunt, et licet quoad modum sint supernaturales, tamen quoad substantiam terminorum sunt naturales, et ideo facile intelliguntur imitari conversiones naturales, quoad hanc conditionem, quæ sequitur ex repugnantia terminorum. Habet tamen hæc conditio in hoc mysterio singularem difficultatem, qui erit secundus punctus in hac disputatione explandus.

16. *Hi termini tertium aliquid, circa quod versentur, requirunt.* — Quinta conditio est, ut præter terminos a quo et ad quem, sit aliquod tertium commune utrius termino, circa quod et termini formales sibi succedant et aliquo modo repugnant, ac denique fiat tota conversio. Ita colligitur ex D. Thom. hic, præsertim art. 5, et 4 contra Gent., cap. 63; et idem sentit Soto, dist. 9, quest. 2, art. 2, ad 3; Ledesma, quæst. 46, art. 2, ad 41 Scoti, et art. 4, dub. 3 et 5; Durandus, dist. 41, quæst. 2; et probatur primo inductione, nam in conversione formalis manet materia, seu subjectum commune, sive conversio naturaliter fiat, sive supernaturaliter; et in conversione locali, si intelligatur conversio fieri inter duo locata, quatenus unum excluditur, et aliud introducitur, manet locus aliquo modo communis; si vero fiat inter diversa loca, necesse est, ut fiat in eodem subjecto. Denique etiam in hoc mysterio sunt accidentia panis aliquo modo communia utrius termino, sub quibus fit conversio. Ratio vero reddi potest, quia connexionis, repugnantia, aut ordo per se inter terminos conversionis non potest convenienter intelligi, nisi ratione alicujus rei communis utrius, in qua, vel sub qua unus introducitur, et expellitur alius. Et quoniam in hac conversione fore nulla est difficultas, quæ ad hoc mysterium pertinet, et ad præcedentes non revocetur, idcirco solum est notanda differentia inter conversionem formalem, et hanc sacramentalem, quod in formalis, id quod est commune utrius termino, est subjectum seu receptaculum formæ, et pars integræ termini, quem cum forma componit; at vero in hac conversione, id, quod est commune, scilicet accidentia, nec sunt subjectum talis conversionis, nec pars integræ termini, quia conversio propria non fit ex composito accidental ad compositum accidentale, sed ex substantia ad substantiam, ut Concil. Trident. cum antiquis Patribus loquitur; accidentia vero non componunt substantiam, nec sunt partes ejus. Unde fit, quod ad modum loquendi spectat, ut in conversione formalis minime dicatur forma converti in formam, ut D. Thom. hic annotavit, licet forma succedat formæ in materia, sed dicitur compositum converti in compositum, quia terminus integer, qui proprie fit, vel desinit, est compositum. At vero hic proprie substantia ipsa condistincta ab illo tertio, quod manet, id est, ab accidentibus, est, quæ convertitur, et similiter substantia est, quæ

per se intenditur, et quæ suo modo fit per se per hanc conversionem.

17. *Quidquid est de ratione conversionis, est item de ratione transubstantiationis.* — Ultimo constat ex dictis, ea omnia, quæ sunt necessaria ad veram conversionem, requiri etiam ad veram transubstantiationem, et præterea necessarium esse, ut in tota substantia fiat commutatio et conversio in aliam substantiam. Primum constat, quoniam transubstantiationis sub conversione continetur, tanquam sub genere. Omnia autem, quæ sunt de ratione generis, sunt de ratione speciei. Secundum vero patet, quia hæc conversio differt ab omnibus aliis in eo, quod est conversio totius substantiae, ut nomen ipsum præ se fert, et Concilia explicarunt.

SECTIO III.

An in hac conversione intercedat vera et realis actio, quæ circa corpus Christi versetur.

1. *Sunt qui dicant in transubstantiatione nullam actionem veram intercedere.* — Explicatis omnibus, quæ sunt de ratione vere conversionis, oportet, ut sigillatim inquiramus, quo modo illa omnia in hac conversione reperiantur. Quoniam vero diximus in omni conversione imprimis necessariam esse actionem agentis, a quo omnis transmutatio quodammodo incipit, ideo primum omnium de hac re questionem instituimus. Non defuerunt enim qui negarent, in hac conversione intercedere actionem aliquam, sed solam relationem ordinis Christi ad species; qui occasionem sumere potuerunt ex verbis D. Thom., art. 4, ad 1, dicentes, hanc conversionem substantialem importare ordinem substantiarum, quarum una convertitur in aliam. Item in art. 4, ad 2, et art. 8, ubi dicit, transubstantiationem similem esse creationi in hoc, quod non fit ex subiecto; at vero creatio, juxta doctrinam D. Thom., quia non fit ex subiecto, nihil ponit in creatura, præter relationem. Præterea in 4, dist. 11, quæst. 4, art. 3, quæst. 4, ad 4, ponit differentiam inter hanc, et transmutationem naturalem, quod in naturali intercedit actus imperfectus inter subjectum, et ultimum ac perfectum terminum; transmutatio autem hujus conversionis, inquit, non ponit aliquem actum imperfectum, sed solum, successionem quamdam perfectorum, non solum actuum, sed rerum subsistentium; ac postea explicat hanc successionem esse relationem ordinis, quam dicit secundum rem esse in pane, qui

mutatur; in corpore autem Christi tantum secundum rationem, quia immutatum manet. Et haec potest esse ratio fundamentalis hujus sententiæ, quia corpus Christi non mutatur; non enim incipit hic esse per sui mutationem, sed per mutationem panis in ipsum. Ergo non est necessaria aliqua actio, quæ ad illud aliquo modo tendat. Confirmatur, quia vel talis actio esset in corpore Christi, et hoc non, quia non mutatur; vel in pane, et hoc non, quia in instantे conversionis jam non est panis; neque vero in accidentibus esse potest, quia neque illa sunt subjectum conversionis, neque posset actio in illis recepta circa corpus Christi versari; ergo nulla est talis actio.

2. *Varii hujus questionis sensus explanantur.* — In hac quæstione possunt multa includi, quæ oportet distinguere, ne in æquivoco laboremus. Primum est, an in hoc mysterio necessario interveniat aliqua actio, quæ versetur circa corpus Christi, aut illud aliquo modo attingat. Secundum, an hæc actio sit in corpore Christi, vel in alia aliqua re creata, vel tantum in ipso Deo; certum est enim, creationem esse solius Dei, cum sit actus ultimus potentiae activæ, eumque per illam aliquid fiat; tamen in quæstione versatur, an hæc actio sit in Deo vel in creatura. Tertium quod in quæstionem vocari potest, est, supponendo intervenire hic aliquam actionem, an illa sit transubstantiationis, vel intrinseca illi, an vero solum sit prævia et antecedens ipsam transubstantiationem, atque illam inducens; et hæc quæstio videtur mihi de nomine, suppositis his, quæ de conversione in genere dicta sunt, ut statim explicabo. Ex his ergo quæstionibus, prima est hoc loco præcipue intenta, quia ad explicandum mysterium maxime pertinet; breviter tamen reliquas attingemus.

3. *In hac conversione datur aliqua vera actio, qua corpus Christi sub panis speciebus constituantur.* — Dico ergo primo, in hac conversione necessariam esse aliquam actionem realem, qua corpus Christi sub speciebus panis constituatur, et hoc sensu dicimus, actionem hanc versari circa corpus Christi. Hanc conclusionem existimo prorsus certam, si ipsi termini intelligantur, supposita ipsius mystérii veritate; et ita in ea consentiunt omnes Theologi, ut sect. sequent. referam. Probatur primo ex Patribus, loquentibus de hoc mysterio; dicunt enim, Christum, quando consecravit, effecisse quod dixit, et panem effecisse

corpus suum, et Christum constitui sub speciebus, esse opus divinæ omnipotentiae, et similia multa, quæ videbimus sectione sequente, et necessario includunt actionem realem; quid enim est actio, nisi effectio? aut quomodo potest divina omnipotentia operari sine actione seu operatione? Confirmatur exemplo creationis, incarnationis, aut alterius miraculosæ conversionis, quibus exemplis utuntur Patres ad hanc rem illustrandam; et in aliis omnibus, quatenus sunt a Deo, ut a causa efficiente, necessario intervenit aliqua actio, quæ sit veluti actus ultimus omnipotentiae divinæ. Ergo similiter in proposito. Ultimo est ratio a priori, quia Christum Dominum esse sub accidentibus panis et vini, est aliquis effectus realis, qui antea non erat, et in ipso corpore Christi existens; ergo necesse est, ut sit per aliquam actionem factus; antecedens satis probatum et declaratum fuit supra disputat. 9; consequentia vero constat, primo inductione in omnibus aliis effectibus, tam naturalibus, quam supernaturalibus; ubicumque enim est novus effectus, nova actio necessaria est. Deinde quia si res nunc est, antea non erat; ergo est effecta; ergo per influxum causæ agentis; ergo per actionem, quia nomine actionis nihil aliud intelligimus, quam actualem influxum causæ agentis.

4. *Evasio.* — *Impugnatur.* — Posset tamen respondere aliquis, verum quidem esse, poni Christi corpus sub speciebus per aliquam actionem, non tamen per actionem, quæ circa ipsum corpus Christi versetur, sed circa panem, convertendo ipsum in corpus Christi, seu expellendo ipsum. Sed hoc nullo modo potest consistere, quia panem expelli, seu desinere esse, est terminus a quo, et privatus; ergo circa illum per se non versatur actio positiva, quæ essentialiter respicit terminum positivum, quem efficit, seu ad quem tendit. Deinde quamvis intelligi possit positiva actio circa accidentia panis, separans illa a substantia, et ita consequenter expellens substantiam, tamen per totam illam actionem ut sic non fit, ut corpus Christi sit sub speciebus; posset enim tota illa actio fieri sine hoc termino, vel certe cum alio termino, si Deus vellet, expulsa substantia panis, ponere sub illis accidentibus aliam substantiam, et non corpus Christi. Unde confirmatur ratio facta, nam Christum constitui sub speciebus, est novus effectus in rerum natura, et non sequitur ex alio effectu; nullus enim talis fingi potest, cum ex desitione panis non consequatur;

6. *Talis actio non est in Deo proprie, sed in effectu.* — Dico secundo: hæc actio non est in ipso Deo proprie, sed est aliquid creatum in ipso effectu, per quod pendet a sua causa. Hæc conclusio communis est creationi, et aliis actionibus Dei ad extra; et ideo non est hoc loco latius probanda; sufficit illa ratio, quod actio nihil aliud est, quam emanatio effectus ab agente, ut sic; sed hæc emanatio est in effectu; confirmatur in præsenti, quia hæc actio est a verbis, ut ab instrumento; ergo necesse est, ut sit creatum quid. De qua re iterum occurret sermo sect. 5, et infra, q. 76.

7. *Transubstantiationis, ut et reliquæ actiones, ut passiva, et ut activa potest considerari.* — Dico tertio: sicut in omni effectu distinguitur productio activa et passiva, et in omni conversione conversio activa, et passiva, ita

in transubstantiatione distinguenda est transubstantatio activa et passiva, quia in ea reperitur agens efficiens illam, cuius effectio dicetur transubstantatio activa; ex parte vero effectus reperitur conversio unius rei in aliam, et hæc optime dicitur transubstantatio passiva; illa igitur actio intrinseca est transubstantiationi activæ, ut ex terminis constat, et inducit transubstantiationem passivam, sicut actio inducit passionem. An vero illa actio sit tota transubstantiatione activa, vel cum illa requiratur alia actio, dicam postea sect. 6 et sequent. Addendum vero est, etiam transubstantiationem passive intellectam non consistere proprie in sola relatione prædicamentali, sed in dependentia effectus a causa, quæ est per modum cuiusdam fieri, quia si est actio positiva, aliquid per eam fit, et ideo necesse est, ut illi respondeat fieri, quasi passivum; ergo transubstantatio quasi passiva primario consistit in hac dependentia, seu fieri unius termini, cum desitione aut ex desitione alterius. Et confirmatur, quia in hoc effectu intelligi potest relatio inter ipsos terminos, et hæc non habet rationem conversionis realis, tum quia est tantum relatio rationis, tum quia ipsius relationis oportet esse aliquod fundamentum, et illud non est, nisi ipsa conversio; potest etiam intelligi relatio ipsius termini facti ad causam agentem, et hæc etiam supponit, ut fundamentum, emanationem et dependentiam talis termini a tali causa, sive illa dependentia sit ex natura rei distincta ab ipso termino, sive non; de hoc enim nunc non agimus, nec ad rem præsentem attinet; illa ergo emanatio, et dependentia est prior relatione; in illa ergo per se primo consistit conversio passiva; nam intellecta præcise tali emanatione cum desitione alterius termini, intelligitur facta conversio ante intellectam omnem aliam relationem; et in hoc etiam nullam invenio difficultatem, quam solvam; nisi fortasse sit questio de nomine, dependentiam ipsum appellando relationem. Ad rationem dubitandi in principio positam respondet, falso niti fundamento; nam revera in corpore Christi fit aliqua mutatio per hoc mysterium, ut postea latius dicturi sumus.

SECTIO IV.

Qualis sit hæc actio, et quis terminus formalis ejus.

1. *Ratio dubii proponitur.* — Ratio dubii est, quia formalis terminus actionis videtur

esse id, quod de novo fit in effectu; in corpore autem Christi nihil fit de novo, nisi præsentia realis sub speciebus; illa ergo erit formalis terminus actionis hujus; ergo tota actio erit accidentalis quædam mutatio. In contrarium vero est, quia actio accidentalis, et quæ solum est quasi totalis quædam motio, seu novi loci acquisitio, non satis est ad conversionem realem, et transubstantiationem.

2. *Terminum hujus actionis esse præsentiam Christi dixerunt aliqui.* — Propter hanc difficultatem Theologi, in explicanda hac actione et termino ejus, valde divisi sunt. Prima sententia est hujus actionis terminum esse præsentiam corporis Christi, et actionem ipsam esse adductivam hujus corporis ad hunc locum. Hæc opinio tribuitur Scoti in 4, dist. 10, quæst. 1, § Quantum ergo ad istud argumentum, et dist. 11, quæst. 3, § Quantum ergo ad istum articulum, et quæst. 4, et in Quodlib., quæst. 10. Verum est, sententiam Scoti esse obscuriorum; distinguunt enim ille duplum actionem, alteram conversivam, quam dicit terminari ad substantiam corporis Christi secundum se, nulla facta in illo mutatione, neque in aliquo modo, seu dependentia ejus; alteram adductivam, terminatam ad præsentiam; non tamen satis explicat, an hæc duæ actiones modo de facto concurrant ad conversionem, an vero sint duo modi distincti conversionis seu transubstantiationis possibilis: unus, quo incipiat esse substantia, quæ antea simpliciter non erat, ad quem dicat esse necessariam actionem substantialem, quæ ad substantiam ipsam terminetur; aliis, quo substantia alibi existens, hic fiat præsens; et hujusmodi esse dicat, qui de facto est institutus, et in eo ponat solam actionem adductivam, cuius formalis terminus est præsentia, adæquatus vero est substantia præsens sub speciebus. Sed omissa nunc priori actione conversiva, non est dubium, quin juxta hanc sententiam posterior sufficiat ad consecrationem efficiendam, prout de facto fit, et ita sequuntur omnes Scotistæ in 4, dist. 10, 11; Tartaret. ibi., quæst. 4, et Quodlib. 10, q. 1, § Et si dicas; Leuchet. in 4, dist. 11, quæst. 4, art. 2, § Ulterius, quantum ad istum art., et § Contra ista; Guiliel. de Rubio., quæst. 1, art. 3; et multi ex Nominalibus, ut Major, quæst. 1; Franciscus Mayron., q. penult.; Ocham., quæst. 6; Petrus de Aliaco, quæst. 6. Eamdem sententiam indicat Palud., dist. 11, quæst. 3, art. 2, num. 24, ubi dicit, terminum hujus actionis esse modum corporis

Christi in altari, et infra dicit, panem non converti in corpus Christi secundum esse intrinsecum additum, sed in modum essendi ejus in sacramento. Quæ verba refert, et approbat Capreol. ibi., ad 2; Durand., cont. 2 concl. Item Ledes., quæst. 16, art. 2, ad 9 Scoti, et art. 4, dub. 3, ad 5; dicit enim, ad conversionem solum requiri successionem substantiarum, et novum modum essendi in substantia, quæ altari succedit. Ex aliis vero Theologis facient huic sententiae Alens. 34, memb. 3, art. 4 et 2; Bonav., dist. 10, art. 2, quæst. 4; Marsil., quæst. 8, art. 2, concl. 7 et 8; dicunt enim per hanc actionem non fieri, quod non erat, sed, quod alicubi erat, poni alibi. Item per consecrationem corpus Christi non accipere esse, sed accipere esse hic. Nec multum discordat D. Thom., q. 78, art. 5, dicens, per consecrationem non fieri, ut corpus Christi sit corpus Christi, jam enim hoc antea erat, sed fieri, ut contentum sub his speciebus sit corpus Christi. Denique moderni scribentes contra hæreticos, libenter hanc sententiam amplectuntur, quia facilitatem quandam præ se fert, ut videre licet in Joan. Hessels., lib. de Corpore Christi, fol. 77 et 213; Claud., rep. 7, cap. 6; Guiliel. Paris., tractatu de Euchar., § 1, paulo ante finem; Bellarm., lib. 2 de Euchar., cap. 18. Fundamentum est, quod in principio quæstionis est indicatum; præterea, quia hoc satis est ad veritatem verborum, quia, si Christus vere fiat præsens sub speciebus, nihil amplius ex hac parte requiritur; ergo nihil aliud est ponendum; patet consequentia, quia, ut Tridentinum docuit, tota hæc actio et conversio solum excogitata est, quatenus in verbis Christi fundamentum habet, et ad eorum veritatem est necessaria, ad quod sine dubio satis esse videtur, quod corpus Christi adducatur sub speciebus, et inde expellatur substantia panis. Ad rationem vero dubitandi in contrarium positam respondebit hæc opinio, ad essentiam transubstantiationis satis esse conversionem, seu successionem substantiarum sub eisdem accidentibus, sive hæc vocetur conversio substantialis, sive tantum conversio substantiarum; neutrum enim potest ex Conciliis definite colligi. Solum enim dicunt, substantiam converti in substantiam, quod potest esse verum, non ratione termini formalis de novo producti, sed ratione termini adæquati, qui necessario debet includere substantiam, quæ loco alterius substituatur; quod etiam ipsum nomen transubstantiationem

ciebus, intrinsece includit hanc unionem; ergo necesse est, illam fieri per actionem, qua conficitur hoc sacramentum; ergo fit per transubstantiationem, quia per transubstantiationem intelligimus confici sacramentum Eucharistiae; ergo formalis terminus actionis transubstantiantis est hic modus unionis. Quod explicatur exemplo incarnationis: ibi enim distinguimus actionem, qua fit incarnatione, et terminum formalem ejus, qui est modus unionis humanitatis ad Verbum, ex qua resultat hic Deus homo, qui est integer terminus illius actionis, quæ substantialis est, quia modus ille est substantialis; et in generatione hominis, actio, qua ex embrione fit homo, est substantialis conversio, et tamen per eam formaliter non fit de novo, nisi modus unionis animæ ad corpus, unde resultat homo; sic igitur hic fit modus unionis corporis Christi ad species, unde resultat hoc sacramentum. Quanquam enim supposita hac sententia, intelligi possit modus unionis, tam ex parte specierum, quam ex parte corporis Christi, et ideo necessaria sit actio, qua uterque fit, vel resultet, tamen, consequenter in ea loquendo, dicendum est, actionem hanc, ut est transubstantatio activa, directe versari circa corpus uniendo illud speciebus, ut etiam verba ipsa formæ præ se ferunt. Hoc est corpus meum, et ideo talem actionem proprie formaliter terminari ad hunc modum unionis, ut est in corpore Christi.

4. *Impugnatur præcedens opinio.* — Ut vero necesse non sit iterum ad hanc opinionem redire, quæ, ut a præcedente distinguitur, mihi non videtur fere probabilis, primum necesse est, ut præter hanc actionem unitivam, quam singit, ponat actionem adducitivam, et terminum ejus, protit præcedens sententia asserebat, quia, quandocumque res aliqua alteri unitur, ubi antea non erat, necesse est, ut vel ibi fit denuo et producatur, vel ut aliunde illuc adducatur. Exemplis res constat, nam, quando anima rationalis unitur materiæ, quia non eadem actione, qua unitur, fit, necesse est, ut alia actione prius natura ibi fit, et creetur, et in resurrectione, quia de novo non creatur, necesse est, ut ad eum locum, in quo unienda est, corpori afferratur. Ratio est, quia unio requirit præsentiam uniendorum, et actio unitiva ut sic non facit illam; prærequirit ergo illam, ut etiam exemplo incarnationis constat. Nam incarnationis actio solum facit unionem inter huma-

nitatem et Verbum, et ideo supponit actionem, qua fit ipsa humanitas, seu anima et corpus, per quam consequenter fit, ut sit præsens Verbo, quod propter immensitatem ubique est præsens, et hoc modo intelliguntur illa extrema apta, et satis applicata ad unionem; cum ergo juxta hanc sententiam corpus Christi nullo modo fiat, aut producatur per consecrationem, et ante illam non sit præsens, ubi sunt species panis, non potest illis uniri, nisi prius illuc adducatur; ergo necessario haec sententia supponere debet totam actionem et terminum, quem prima sententia probat. Secundo, id, quod addit haec opinio, vel procedit ex falso fundamento, vel non potest consistere, nec ad mysterium explicandum conferre. Probatur, quia, si supponat unionem formalem inter corpus et species (ut videtur) falsum supponit, ut supra probatum est; et præterea, licet hanc admittamus unionem, et illam concedamus esse terminum transubstantiationis, non assequitur quod intendit, scilicet, assignare terminum substantialem hujus actionis, quia haec unio non potest esse substantialis modus, sed accidentalis, ut supra probavimus, sicut substantiam actu substare accidentibus, non potest in ea esse modus substantialis, quandoquidem ad accidens terminatur, et ad componendum ens per accidens, et non substantialie, ordinatur. Adde, quod illa opinio asserit, uniri corpus Christi accidentibus eodem modo, quo substantia panis, scelusa inherentia, apertam implicare contradictionem, quia ille modus consistebat in hoc, quod substantia uniatur accidentibus per modum subjecti, et in genere causæ materialis; repugnat ergo auferri hoc genus causalitatis, et remanere eundem modum unionis; excludo autem hoc modo unionis, qui fit per modum causæ materialis, nullus alius intelligi potest superesse, nisi per efficientiam, ut supra ostensum est.

5. *Quorundam aliorum placitum improbatum.* — Non desunt autem, qui, licet solam unionem effectivam in hoc sacramento admittant, nihilominus illam dicant terminum formalem hujus actionis, quia per illam datur corpori Christi, ut supplet officium substantiae panis, quod non facit, nisi sustentando accidentia, sub quibus continetur, etiam si effective solam illa sustineat. Sed hic dicendi modus defendi non potest, quia unio effectiva non fit nisi per actionem, ut supra declaratum est; actio vero non potest esse formalis terminus alterius actionis, quia essentialiter

includit, ut se ipsa fiat, dum per illam terminus fit, alioquin procederetur in infinitum. Nec dici potest, illam actionem unitivam vocari terminum alterius actionis, non quia per se primo ad illam terminetur, sed quia consequatur terminum alterius actionis, sicut dici solet generatio terminus alterationis, vel illuminatio terminus motus solis. Hoc (inquam) dici non potest, primo, quia interrogatur, quis sit ille alias terminus, ex quo sequitur haec actio, et ille potius erit terminus formalis hujus actionis. Secundo, quia nulla est hic necessaria consecutio. Nam illa unio effectiva, si est, non ideo est, quia sit necessaria simpliciter, sed ex ordinatione divina propter majorem perfectionem; ergo absque tali unione, manebit integra actio et formalis terminus ejus. Quidam dicunt, hanc actionem esse debitam corpori Christi ex vi modi, quo hic existit. Sed hoc infra erit latius examinandum. Nunc enim ad presentem quæstionem non multum refert, quia etiam si id demus, non est satis, ut illa actio dicatur formalis terminus actionis transubstantiativæ, et multo minus sufficiet, ut dicatur terminus substantialis. Tertio, quia supra ostendit, hanc unionem effectivam, prout est actio corporis Christi et specierum, non inchoari intrinsece in instante consecrationis, et transubstantiationis, sed immediate post illud; et tamen in illo instante intrinsece est terminus illius actionis transubstantiativæ: ergo. Quarto, quia unio effectiva includit actionem corporis Christi circa species, et e contrario; ergo, vel dicitur esse terminus hujus actionis, prout est actio corporis Christi circa species, et hoc dici non potest, quia illa actio non est in corpore Christi, nec in eo ponit aliquid, sed in speciebus; et præterea tota est accidentalis; vel est actio specierum circa corpus Christi, et hoc etiam dici non potest, quia illa actio non est, nisi conservatio præsentie localis, quæ etiam est accidentalis; imo solum est conservatio termini facti per adductionem. Quinto, haec unio effectiva proxime est a corpore Christi, et ab speciebus; at vero actio transubstantiativa, et terminus ejus, immediate fit virtute verborum; ergo illa unio non est terminus illius actionis.

6. *A lii illius actionis terminum Christi corpus esse asseverant, quod multipliciter explicant.* — *Prima explicatio confutatur.* — Tertia principialis sententia est, proprium ac formale terminum hujus actionis esse ipsam substantiam corporis Christi. Quia vero tota

substantia præexistit ante consecrationem, ideo difficile visum fuit explicare, quomodo possit esse terminus novæ actionis; unde orti sunt varii modi explicandi hanc sententiam, quos oportet referre, antequam auctores afferamus. Primus est, substantiam corporis Christi secundum se præexistere, per hanc vero actionem fieri, quatenus supplet officium substantiae panis. Sed hic modus non differt a secundo modo explicandi primam sententiam, nuper improbatum; in quo enim potest dici, corpus Christi supplere munus substantiae panis, nisi quia fortasse sustentat accidentia, et continetur sub illis? ostensum est autem, totum hoc non pertinere ad terminum formalem hujus actionis.

7. *Secundus rejicitur.* — Alter modus est, substantiam corporis Christi considerari posse, vel secundum se, et hoc modo præexistere, et non esse terminum hujus actionis; vel prout id, quod erat panis, nunc incipit esse corpus Christi, et hoc modo non præexistere, sed fieri per actionem hanc conversivam, et hunc modum indicat Henric., Cajet. et Richard., disput. superiori, sect. 4, citati. Unde Cajet. hic, art. 4, dicit, substantiam panis, ut conversam, seu id, quod erat panis, aliquo modo pertinere ad terminum ad quem hujus actionis. Sed hic modus vel incidit in errorem supra improbatum disput. præced., sect. 3, vel in opinionem Scoti; nam, si ille terminus, *id quod erat panis*, designet aliquam rem individuam, et substantialem, quæ prius fuerit panis, et postea fiat corpus Christi, devolvitur in priorem errorem, et destruit hanc transubstantiationem in verum corpus Christi, quia ponit terminum a quo, manere aliquo modo in substantia sua, ex quo fit, non posse converti in verum corpus Christi, ut supra satis probatum est; si vero *id quod erat panis* non designet aliquam rem individuam, et substantialem, quæ maneat sub utroque termino, sed quasi singulare vagum in ordine ad species, scilicet, sub ratione contenti sub illis, quomodo explicandas esse similes locutiones, ut veræ sint, docuit D. Thomas hic, art. 4, et 4, dist. 11, quæst. 4, art. 5, quæst. 1, ad 1, si, inquam, hoc modo exponatur haec opinio, non differt ab opinione Scoti, quia in re solum dixit, substantiam corporis Christi, ut contentam sub speciebus, esse adæquatum terminum hujus actionis, et consequenter formale terminum ejus, solum esse, Christum contineri sub speciebus loco panis; hoc autem totum est acci-